International Journal of Social and Humanities Sciences Research
JSHSR
Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi- International Refereed Journal
ISSN: 2459-1149

Received-Makale Geliş Tarihi 04.09.2026
Published-Yayınlanma Tarihi 31.10.2026
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 13 (136),1925-1933

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.23840140

Öğr. Gör. Orkun Konak
https://orcid.org/0000-0002-3277-5797
Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli / TÜRKİYE
ROR Id: https://ror.org/0411seq30

Prof. Dr. C. Gazi Uçkun
https://orcid.org/0000-0002-0169-5401
Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli / TÜRKİYE
ROR Id: https://ror.org/0411seq30

Öğr. Gör. Aykut Tosun
https://orcid.org/0000-0002-6839-8858
Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli / TÜRKİYE
ROR Id: https://ror.org/0411seq30

ETA, IRA ve PKK: İdeolojik Temeller, Şiddet Yöntemleri ve Siyasal Çözüm Süreçleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

ETA, IRA, and the PKK: A Comparative Analysis of Ideological Foundations, Methods of Violence, and Political Resolution Processes

ÖZET

Bu çalışma, ETA, IRA ve PKK'yı ideolojik temelleri, şiddet yöntemleri ve siyasal çözüm süreçleri bakımından karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, etno-ulusal kimlik temelli silahlı örgütlerin farklı tarihsel, siyasal ve toplumsal koşullar altında nasıl şekillendiğini ve silahlı mücadeleden siyasal süreçlere yönelme biçimlerinin hangi faktörlere bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktır. Nitel karşılaştırmalı vaka analizi ve literatür taramasına dayanan çalışmada, örgütlerin kuruluş koşulları, ideolojik dönüşümleri, hedef seçimleri, eylem biçimleri, siyasal temsil ilişkileri ve müzakere deneyimleri ele alınmaktadır. Bulgular, üç örgütün de etno-ulusal kimlikleri siyasal mobilizasyonun merkezine yerleştirdiğini; ancak ideolojik yönelimleri ve nihai siyasal hedeflerinin birbirinden ayrıldığını göstermektedir. ETA ve IRA örneklerinde demokratikleşme, müzakere, siyasal temsil ve güven artırıcı mekanizmalar silahlı mücadelelerin sona ermesine katkı sağlamıştır. PKK örneğinde ise siyasal temsil kanallarına rağmen kalıcı silahsızlanma ve örgütsel dönüşüm gerçekleşmemiştir. Sonuç olarak çalışma, çatışmaların sona erdirilmesinin yalnızca güvenlik politikalarıyla açıklanamayacağını; siyasal, toplumsal ve uluslararası boyutları birlikte içeren çok katmanlı süreçler gerektirdiğini savunmaktadır.
Anahtar Kelimeler: ETA, IRA, PKK, etno-ulusal çatışma, terörizm, şiddet yöntemi, siyasal çözüm

ABSTRACT

This study comparatively examines ETA, the IRA, and the PKK in terms of their ideological foundations, repertoires of violence, and political settlement processes. Its primary objective is to explain how armed organizations based on ethno-national identities have been shaped by different historical, political, and social conditions, and why their transitions from armed struggle to political engagement have produced different outcomes. Employing qualitative comparative case analysis and a review of the relevant literature, the study examines the organizations' origins, ideological transformations, target selection, forms of violence, relations with political actors, and experiences of negotiation. The findings demonstrate that all three organizations placed ethno-national identities at the center of their political mobilization, although their ideological orientations and ultimate political objectives differed considerably. In the cases of ETA and the IRA, democratization, negotiation, political representation, and confidence-building mechanisms contributed to the termination of armed campaigns. In the case of the PKK, however, the existence of channels for political representation did not result in permanent disarmament or organizational dissolution. The study concludes that the termination of armed conflicts cannot be explained solely through security policies; rather, it requires multidimensional processes involving political, social, institutional, and international factors.
Keywords: ETA, IRA, PKK, ethno-national conflict, terrorism, repertoire of violence, political settlement

1. GİRİŞ

Terörizm, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe üzerinde evrensel uzlaşma sağlanmış tek bir tanıma sahip olmayan tartışmalı bir kavramdır. Kavramın uluslararası hukukta müstakil ve bağlayıcı bir tarifi bulunmamakla birlikte, terörizm genel olarak siyasal, ideolojik veya dinî hedeflere ulaşmak amacıyla şiddet kullanılmasını yahut şiddet tehdidinde bulunulmasını ve bu yolla doğrudan hedef alınan kişilerden daha geniş bir topluluğun korkutulmasının amaçlanmasını ifade eder (Crenshaw, 1981; Schmid, 2011; Weinberg vd., 2004). Tanımsal belirsizlik, devlet şiddeti, isyan, gerilla savaşı ve siyasal şiddet arasındaki sınırların her vakada kesin biçimde çizilememesinden de kaynaklanır. Bu bakımdan silahlı örgütlerin incelenmesinde yalnızca "terör örgütü" nitelendirmesine yaslanmak yeterli değildir; örgütlerin ideolojik hedefleri, şiddet yöntemleri, toplumsal tabanları, devlet politikaları ve siyasal temsil imkânları birlikte değerlendirilmelidir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ve Orta Doğu'da faaliyet gösteren bazı silahlı örgütler, etno-ulusal kimlik, siyasal temsil, özerklik yahut bağımsızlık taleplerini silahlı mücadele yoluyla dile getirmiştir. ETA, IRA ve PKK, farklı tarihsel-siyasal bağlamlarda ortaya çıkmalarına rağmen, kimlik temelli mobilizasyon ile silahlı mücadelenin kesişimini incelemek bakımından karşılaştırılabilir üç örnek teşkil eder. Üç örgütün de etno-ulusal kimliği siyasal seferberliğin merkezine yerleştirmiş olması, ideolojik yönelimlerinin, şiddet stratejilerinin ve siyasal çözüme ilişkin seyirlerinin aynı olduğu anlamına gelmez.

ETA (Euskadi Ta Askatasuna), 1959 yılında Francisco Franco diktatörlüğü döneminde kurulmuş; Bask milliyetçiliğini anti-Francocu mücadele ile sosyalist düşüncenin muhtelif unsurlarıyla birleştirmiştir. Franco rejiminin Bask diline ve kamusal kültürel ifadelere yönelik kısıtlamaları, örgütün doğuşundaki başlıca siyasal koşullardandır. ETA, Bask ülkesinin bağımsızlığı hedefi doğrultusunda suikastlar, bombalı saldırılar ve güvenlik güçlerine yönelik silahlı eylemler gerçekleştirmiştir. Örgütün seyri, İspanya'daki demokratikleşme, Fransa ile İspanya arasındaki güvenlik iş birliği, Bask siyasal alanının dönüşümü ve toplumsal destekteki değişimlerle birlikte ele alınmalıdır (Clark, 1984; Alonso, 2016; Murua, 2017).

IRA, kökleri yirminci yüzyıl başındaki İrlanda bağımsızlık mücadelesine uzanan daha geniş bir cumhuriyetçi gelenek içinde değerlendirilmelidir. "IRA" adı, tarihsel olarak birden fazla örgütsel yapıyı karşılamakla birlikte, bu çalışma kavramı esas olarak 1969 sonrasında Kuzey İrlanda çatışmasında etkin olan silahlı örgütlenme ve onun siyasal-stratejik çizgisi sadedinde kullanmaktadır. IRA'nın temel hedefi, Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'tan ayrılarak İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesini öngören İrlanda cumhuriyetçiliği çerçevesinde şekillenmiştir. Örgütün Katolik toplulukla kurduğu toplumsal bağ, çatışmanın kimliksel boyutunu güçlendirmiş olsa da IRA doğrudan dinî bir örgütlenme olarak nitelendirilemez. Faaliyetleri, Kuzey İrlanda'daki anayasal ve kimliksel gerilim, Birleşik Krallık'ın devlet politikaları ile Dublin ve Londra arasındaki ilişkiler bağlamında incelenmelidir (English, 2003; Hennessey, 2001; McKittrick ve McVea, 2012).

PKK, 1978 yılında Türkiye'de kurulmuş ve kuruluş döneminde Marksist-Leninist bir ideolojik çerçeve benimsemiştir. İlk dönem hedefleri, Kürt kimliğinin tanınması ve bağımsız bir Kürt devleti kurulması düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Siyasal söylem zaman içinde değişmiş; bağımsızlık hedefinin yanında özerklik, yerel demokrasi ve "demokratik konfederalizm" kavramları öne çıkmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca örgütün iç tercihlerine indirgenemez; Türkiye'nin iç siyasal koşulları, Soğuk Savaş sonrası uluslararası ortam, Irak ve Suriye'deki gelişmeler ile bölgesel güvenlik dinamikleri birlikte dikkate alınmalıdır (Marcus, 2007; Güneş, 2012; Gunter, 2008; Jongerden ve Akkaya, 2011).

Mevcut literatür, söz konusu örgütlerin ideolojik yönelimlerini, şiddet stratejilerini ve siyasal süreçlerle ilişkilerini farklı açılardan ele almaktadır. Özer (2022), üç örgütün ortaya çıkış süreçlerini ve siyasal yöntemlerini karşılaştırmalı biçimde inceleyerek demokratikleşme süreçlerinin örgütsel dönüşüm üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Pehlivan (2022), ETA ve PKK örnekleri üzerinden devletlerin güvenlik politikalarının örgütlerin stratejik yönelimlerine etkisini tartışmaktadır. Tuğrul (2026), Bask ve Kürt çatışmalarını kuşaklar arası şiddet deneyimleri ve toplumsal hafıza bakımından incelemektedir. Guelke (2023) başta olmak üzere Kuzey İrlanda literatürü ise IRA'nın silahlı mücadeleden siyasal alana geçişinde müzakere, temsil ve kurumsal uzlaşma mekanizmalarının rolünü ortaya koymaktadır. Bu çalışmaların katkısına rağmen, ETA, IRA ve PKK'nın aynı analitik çerçevede; ideolojik dönüşüm, şiddet yöntemi, siyasal temsil ve örgütsel çözülme ölçütleri bakımından sistematik olarak karşılaştırılması hâlen geliştirilmeye muhtaçtır.

Bu çalışmanın amacı, ETA, IRA ve PKK'nın ideolojik temellerini, zaman içindeki dönüşümlerini, kullandıkları şiddet yöntemlerini ve siyasal süreçlerle kurdukları ilişkileri karşılaştırmalı bir perspektifle incelemektir. Temel araştırma sorusu şudur: ETA, IRA ve PKK'nın ideolojik yönelimleri, şiddet yöntemleri ve siyasal çözüm süreçleri hangi bakımlardan farklılaşmış; bu farklılıkların ortaya çıkmasında hangi iç ve dış faktörler rol oynamıştır?

Çalışmanın temel tezi şudur: Söz konusu örgütler etno-ulusal kimlikleri siyasal mobilizasyonun önemli unsurlarından biri hâline getirmiş olsalar da silahlı mücadeleden siyasal sürece yönelmeleri yalnızca ideolojik dönüşümleriyle açıklanamaz. Devletlerin demokratikleşme kapasitesi, siyasal temsil kanallarının açıklığı, müzakere iradesi, güvenlik politikalarının niteliği, uluslararası aktörlerin tutumu, örgütsel bölünmeler ve toplumsal destek düzeyi, örgütlerin siyasal çözüm süreçlerine yönelmesinde birlikte etkili olmuştur.

Metodolojik bakımdan çalışma, nitel karşılaştırmalı vaka analizi ve literatür taramasına dayanmaktadır. Vaka seçiminin gerekçesi, üç örgütün de etno-ulusal kimlik ve siyasal statü talepleri etrafında uzun süreli silahlı mücadele yürütmüş olması; buna karşılık ideolojik yönelimleri, eylem biçimleri, devletlerle ilişkileri ve siyasal çözüm deneyimleri bakımından birbirinden ayrışmasıdır. Karşılaştırma dört boyut üzerinden yürütülecektir: ideolojik yapı ve dönüşüm; şiddet yöntemi, siyasal temsil ve müzakere süreçleri; uluslararası ve bölgesel etkiler. Analiz, klasik çalışmalarla güncel araştırmaları birlikte değerlendirmektedir (Alonso, 2016; English, 2003; Marcus, 2007; Özer, 2022; Pehlivan, 2022; Tuğrul, 2026; Guelke, 2023). Özellikle örgütsel fesih, silahsızlanma, siyasal partilerle ilişkiler ve 2015 sonrası gelişmeler gibi hususlarda, kullanılan kaynakların olay tarihleriyle uyumlu olmasına özen gösterilmiştir.

2. İDEOLOJİK TEMELLER

Silahlı örgütlerin ideolojik altyapıları, siyasal hedeflerini, toplumsal seferberlik biçimlerini ve şiddet stratejilerini önemli ölçüde şekillendirir. ETA, IRA ve PKK farklı tarihsel bağlamlarda ortaya çıkmış olsalar da her üçü de kimlik temelli talepleri daha geniş bir ideolojik çerçeve içinde meşrulaştırmaya çalışmıştır. Kimlik anlayışları ve nihai siyasal hedefleri ise aynı değildir.

2.1. ETA

ETA, Franco diktatörlüğü döneminde Bask kimliğinin siyasal ve kültürel bakımdan bastırıldığı yönündeki algının güçlendiği bir ortamda ortaya çıkmıştır. Rejimin Bask diline ve kamusal kültürel ifadelere yönelik kısıtlamaları, Bask milliyetçiliğinin radikalleşmesinde etkili olmuştur (Clark, 1984; Woodworth, 2001). Örgütün ideolojik yapısı, Bask milliyetçiliği ile sosyalist ve devrimci unsurların birleşiminden müteşekkildir. ETA, Bask ülkesinin bağımsızlığını savunurken merkeziyetçilik, otoriter devlet anlayışı ve kapitalizme karşı da bir söylem geliştirmiştir. Bu itibarla ideolojisi salt etnik milliyetçilikle izah edilemez; milliyetçilik, sosyalizm ve anti-Francocu mücadelenin etkileşimi içinde değerlendirilmelidir (Alonso, 2016).

Zaman içinde söylemin muhtelif unsurlarının ağırlığı değişmiş, ancak Bask ulusal kimliği siyasal mobilizasyonun merkezinde kalmıştır. İspanya'nın demokratikleşmesi sonrasında Bask kimliğinin siyasal alanda daha görünür hâle gelmesi, silahlı mücadeleye dayalı stratejinin toplumsal meşruiyetini zayıflatan başlıca faktörlerden biri olmuştur. ETA'nın ideolojik seyri, "sosyalizmden milliyetçiliğe doğrusal geçiş" şeklinde tasvir edilemez; daha ziyade bu unsurların dönemsel olarak farklı ağırlıklar kazandığı karmaşık bir yeniden konumlanma söz konusudur (Pehlivan, 2022; Tuğrul, 2026).

2.2. IRA

IRA'nın ideolojik çerçevesi, İrlanda cumhuriyetçiliği ve birleşik İrlanda hedefi etrafında teşekkül etmiştir. Örgüt, Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'ın parçası olmasını tarihsel ve siyasal bir adaletsizlik olarak değerlendirmiş ve bu durumun sona erdirilmesini amaçlamıştır (English, 2003). Kuzey İrlanda'daki çatışmada Katolik ve Protestan kimlikleri önemli bir toplumsal ayrışma unsuru teşkil etmiştir. IRA'nın Katolik toplulukla ilişkisi, örgütün doğrudan dinî bir hareket olduğu anlamına gelmez. Katolik kimlik, daha çok cumhuriyetçi topluluğun toplumsal tabanı ve Kuzey İrlanda'daki siyasal ayrışmanın kimliksel boyutu bakımından önem taşır (Ruane ve Todd, 1996; McKittrick ve McVea, 2012).

IRA'nın temel amacı, dinî bir düzen tesis etmekten ziyade İrlanda adasının siyasal birliğini sağlamaktır. Bu yönüyle ideolojik yapı, dinî kimlikten çok ulusal egemenlik ve cumhuriyetçilik ekseninde açıklanmalıdır. 1990'lı yıllardan itibaren siyasal müzakere ve temsil kanallarının güçlenmesiyle birlikte, silahlı mücadeleye dayalı strateji dönüşmeye başlamıştır (Hennessey, 2001; Guelke, 2023).

2.3. PKK

PKK, 1970'li yılların siyasal kutuplaşması ve Kürt kimliğinin kamusal alanda sınırlı biçimde temsil edilmesi bağlamında ortaya çıkmıştır. Kuruluş döneminde Marksist-Leninist ideoloji ile Kürt ulusal talepleri birlikte ele alınmıştır (Marcus, 2007; Güneş, 2012). İlk dönem siyasal hedef, bağımsız bir Kürt devleti kurulması düşüncesine dayanır. Söylem zaman içinde değişmiş; bağımsızlık talebinin yanında özerklik, yerel yönetim ve demokratik konfederalizm kavramları öne çıkmıştır. Bu dönüşüm, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, bölgesel gelişmeler, Türkiye'deki siyasal değişimler ve örgüt liderliğinin geliştirdiği teorik çerçeveyle ilişkilendirilebilir (Gunter, 2008; Jongerden ve Akkaya, 2011).

PKK'nın ideolojik dönüşümü, yalnızca söylemsel bir kayma olarak değil; devlet, egemenlik, yerel yönetim ve siyasal temsil anlayışında meydana gelen bir yeniden yapılanma olarak değerlendirilmelidir. Örgütün siyasal beyanları ile sahadaki örgütsel ve silahlı faaliyetleri arasında analitik bir ayrım yapılması gerekir. Aksi hâlde ideolojik metinler, fiilî stratejinin doğrudan karşılığı gibi okunmuş olur (Pehlivan, 2022; Tuğrul, 2026).

2.4. Karşılaştırmalı Değerlendirme

Üç örgütün ideolojik temelleri karşılaştırıldığında üç ortak özellik öne çıkar. Birincisi, her üçü de etno-ulusal kimliği siyasal mobilizasyonun temel unsurlarından biri hâline getirmiştir. İkincisi, mevcut devlet düzenini kimliksel yahut siyasal talepleri karşılamadığı gerekçesiyle eleştirmiştir. Üçüncüsü, bu talepler belirli dönemlerde silahlı mücadeleyle desteklenmiştir.

Temel farklılıklar da açıktır. ETA, Bask milliyetçiliğini sosyalist ve devrimci unsurlarla birleştirmiştir. IRA, İrlanda cumhuriyetçiliği ve birleşik İrlanda hedefi etrafında şekillenmiştir. PKK, kuruluş döneminde Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemiş; sonraki dönemde özerklik ve demokratik konfederalizm vurgusunu güçlendirmiştir. "Bağımsızlık" kavramı üç örgüt bakımından aynı siyasal anlamı taşımaz. ETA Bask bağımsızlığını, IRA birleşik İrlanda hedefini, PKK ise dönemlere göre bağımsızlık, özerklik ve konfederalizm gibi değişen hedefleri savunmuştur (Alonso, 2016; English, 2003; Marcus, 2007; Özer, 2022).

3. ŞİDDET YÖNTEMLERİ

ETA, IRA ve PKK'nın kullandığı şiddet biçimleri, ideolojik hedefler kadar stratejik koşullar ve faaliyet gösterilen coğrafyanın özellikleri tarafından da şekillendirilmiştir. Yöntemler karşılaştırılırken yalnızca saldırı türlerine değil; hedef seçimine, faaliyet alanına, dönemsel yoğunluğa ve sivil nüfus üzerindeki etkilere de bakılmalıdır.

3.1. ETA

ETA'nın şiddet yönteminde suikastlar, bombalı saldırılar, güvenlik güçlerine yönelik silahlı eylemler ve altyapı hedeflerine yönelik saldırılar önemli yer tutmuştur. En dikkat çeken eylemlerinden biri, 1973 yılında İspanya Başbakanı Luis Carrero Blanco'ya yönelik suikasttır. Bu eylem, örgütün devletin üst düzey temsilcilerini hedef alabilen kapasitesini göstermesi bakımından önem taşır (Clark, 1984; Alonso, 2016). Güvenlik güçleri ve devlet görevlilerine yönelik seçici saldırılar bulunmakla birlikte, sivillerin yaşamını kaybettiği bombalı saldırılar da meydana gelmiştir. Bu nedenle ETA'nın faaliyetleri yalnızca "seçici şiddet" kavramıyla açıklanamaz. Yöntem, dönemlere göre farklılaşan ve hem devlet görevlilerini hem sivil nüfusu etkileyen çok boyutlu bir yapı arz eder (Alonso, 2016; Murua, 2017).

3.2. IRA

IRA'nın eylem yönteminde bombalı saldırılar, silahlı saldırılar, suikastlar ve güvenlik güçlerine yönelik operasyonlar önemli bir yer tutmuştur. Şehir merkezlerinde gerçekleştirilen araç bombaları, örgütün en bilinen yöntemlerindendir (English, 2003; Hennessey, 2001). İngiliz güvenlik güçleri, polis teşkilatı ve siyasal temsilciler başlıca hedefler arasında yer almıştır. Şehir merkezlerindeki saldırılar sonucunda siviller de doğrudan yahut dolaylı biçimde zarar görmüş; çok sayıda sivil yaşamını yitirmiş veya yaralanmıştır. IRA'nın şiddet stratejisi, yalnızca güvenlik güçlerine yönelik eylemler çerçevesinde değerlendirilemez (McKittrick ve McVea, 2012).

3.3. PKK

PKK, 1984 yılından itibaren Türkiye'de silahlı eylemler gerçekleştirmiştir. Faaliyetler arasında güvenlik güçlerine yönelik pusular, kırsal alan saldırıları, mayın ve bombalı eylemler, köy baskınları ve sivillerin yaşamını etkileyen saldırılar yer almıştır (Marcus, 2007; Güneş, 2012). Yöntem, çatışmanın farklı dönemlerinde değişiklik göstermiştir. İlk dönemlerde kırsal gerilla faaliyetleri ön plana çıkarken, sonraki dönemlerde bombalı eylemler, sınır aşan faaliyetler ve bazı şehir merkezlerinde yürütülen silahlı çatışmalar daha görünür hâle gelmiştir.

2015 sonrası dönemde bazı kent merkezlerinde hendek, barikat ve silahlı çatışma biçimleri öne çıkmış; bu çatışmalar güvenlik güçleri ile silahlı gruplar arasındaki mücadelenin yoğunlaşmasına ve sivil nüfusun ciddi biçimde etkilenmesine yol açmıştır (Uçkun vd., 2024). Dönemi tahlil ederken PKK, YDG-H/YPS, güvenlik güçleri ve diğer yerel silahlı aktörler arasındaki ayrımın açık tutulması gerekir. Aksi hâlde farklı aktörlerin faaliyetleri tek bir örgütsel kategori altında toplanarak analitik belirsizlik doğar. Sayısal saldırı iddiaları ise zaman aralığı, saldırı tanımı ve veri kaynağı belirtilmeden kullanılmamalıdır.

3.4. Karşılaştırmalı Değerlendirme

ETA'nın yönteminde suikastlar, bombalı saldırılar ve güvenlik güçlerine yönelik eylemler; IRA'nın yönteminde bombalı saldırılar, araç bombaları ve silahlı eylemler; PKK'nın yönteminde ise kırsal gerilla faaliyetleri, pusular, mayın ve bombalı saldırılar, köy baskınları ile bazı dönemlerde şehir merkezlerindeki silahlı çatışmalar öne çıkar. Üç örgütün ortak özelliği, şiddeti siyasal hedeflere ulaşmak için araç olarak kullanmalarıdır. Farklılıklar daha çok faaliyet alanları, hedef kategorileri, örgütsel kapasite ve coğrafi koşullarla ilgilidir.

Üç örgütün de sivillerin yaşamını etkileyen yahut sivil kayıplara yol açan eylemleri olmuştur. ETA ve IRA'nın yalnızca siyasal figürleri veya güvenlik güçlerini hedeflediği, PKK'nın ise diğerlerinden farklı olarak sivillere ve güvenlik güçlerine yöneldiği şeklindeki ikili karşılaştırma fazla basitleştiricidir. Daha sağlıklı bir tahlil, sivil kayıpları ve hedefleme biçimlerini somut veri setleri üzerinden karşılaştırmayı gerektirir (Alonso, 2016; English, 2003; Marcus, 2007; Murua, 2017; Uçkun vd., 2024).

4. SİYASAL SÜREÇLER

Silahlı örgütlerin siyasal süreçlerle kurduğu ilişki, uzun vadeli stratejilerini ve çatışmaların sonucunu anlamak bakımından önemlidir. ETA, IRA ve PKK farklı dönemlerde ateşkes, müzakere, siyasal temsil veya örgütsel dönüşüm arayışlarına yönelmiş; bu süreçler ise farklı sonuçlar doğurmuştur.

4.1. ETA

ETA'nın silahlı kampanyasını sona erdirmesi, tek bir siyasal gelişmenin sonucu olmaktan ziyade birden fazla faktörün etkilediği uzun soluklu bir sürecin mahsulüdür. Fransa ile İspanya arasındaki güvenlik iş birliği, örgütün hareket alanının daralması, Bask toplumunda şiddete yönelik desteğin azalması, Bask siyasal alanının demokratik kanallar aracılığıyla genişlemesi ve örgüt içindeki stratejik tartışmalar bu süreçte etkili olmuştur (Alonso, 2016; Murua, 2017). ETA, 2011 yılında silahlı faaliyetlerini sona erdirdiğini açıklamış; 2018 yılında ise örgütsel varlığını sona erdirdiğini duyurmuştur. Bu iki gelişme birbirinden ayrılmalıdır. 2011, silahlı kampanyanın sona ermesi; 2018, örgütsel fesih aşaması olarak değerlendirilebilir.

ETA'nın siyasal dönüşümü, örgütün doğrudan demokratik bir partiye inkılap etmesinden ziyade, Bask milliyetçisi siyasal aktörlerin demokratik alanda güç kazanması ve silahlı örgütün giderek toplumsal ve siyasal meşruiyet kaybetmesi üzerinden açıklanmalıdır (Özer, 2022; Tuğrul, 2026).

4.2. IRA

IRA'nın siyasal süreçlere katılımı 1990'lı yıllarda belirginleşmiştir. Sinn Féin, cumhuriyetçi taleplerin seçim siyaseti ve müzakere mekanizmaları aracılığıyla temsil edilmesinde önemli rol oynamıştır. Sinn Féin'i yalnızca IRA'nın "siyasal kanadı" olarak tanımlamak yerine, IRA ile tarihsel ve siyasal bağları bulunan; fakat kendi kurumsal yapısına sahip bir siyasal aktör olarak değerlendirmek daha açıklayıcıdır (English, 2003; McKittrick ve McVea, 2012).

1998 tarihli Belfast/Good Friday Anlaşması, IRA ile doğrudan imzalanmış bir örgütler arası mukaveleden ziyade, Birleşik Krallık ve İrlanda hükümetleri ile Kuzey İrlanda'daki siyasal taraflar arasında tesis edilen çok taraflı bir anayasal ve siyasal uzlaşma çerçevesidir (Hennessey, 2001; Cox vd., 2006). IRA'nın siyasal sürece katılımı ve silahsızlanması 1998'de bir anda gerçekleşmemiştir. Ateşkes, müzakere, güven artırıcı önlemler, siyasal temsil ve örgütsel silahsızlanma aşamalarından oluşan kademeli bir süreç söz konusudur. IRA örneği, silahlı bir örgütün siyasal sistem içinde temsil kanalları geliştirerek zamanla silahlı mücadeleden uzaklaşabileceğini gösterir (Guelke, 2023).

4.3. PKK

PKK, Türkiye'de farklı dönemlerde ateşkes ve müzakere girişimlerinde bulunmuş; bu girişimler kalıcı bir silahsızlanma ve örgütsel fesih sürecine dönüşmemiştir. Siyasal hedefler ve söylem zaman içinde değişmiş olsa da silahlı mücadelenin tamamen sona erdirilmesi hususunda ETA ve IRA örneklerindeki ölçüde kurumsallaşmış bir sonuç ortaya çıkmamıştır.

DEP, HADEP, DTP, HDP ve DEM gibi partiler, Kürt kimliği ve Kürt meselesi etrafındaki taleplerin parlamenter alanda temsil edilmesinde rol oynamıştır. Bu partilerin PKK ve daha geniş Kürt siyasal hareketiyle ilişkileri dönemlere göre farklılaşmış ve siyasal bakımdan tartışmalı bir nitelik taşımıştır. Söz konusu partilerin doğrudan "PKK'nın siyasal kanadı" olarak tanımlanması yerine, Kürt siyasal hareketi içindeki konumlarının ve PKK ile ilişkilerinin dönemsel olarak incelenmesi daha uygundur (Watts, 2010; Casier ve Jongerden, 2011).

2015 sonrası kent çatışmaları, güvenlik politikaları ve siyasal müzakere kanallarının kesintiye uğraması, Türkiye'deki çözüm arayışlarının süreklilik kazanmasını zorlaştıran faktörler arasında değerlendirilmiştir (Uçkun vd., 2024). Süreç, yalnızca örgütün stratejisiyle değil; devlet politikaları, bölgesel gelişmeler, siyasal temsil sorunu ve taraflar arasındaki güven eksikliğiyle birlikte tahlil edilmelidir (Marcus, 2007; Jongerden ve Akkaya, 2011).

4.4. Karşılaştırmalı Değerlendirme

ETA'da silahlı kampanyanın sona ermesi ve müteakiben örgütsel fesih; IRA'da çok taraflı bir barış anlaşması sonrasında siyasal temsil ve kademeli silahsızlanma; PKK'da ise ateşkes ve müzakere girişimlerine rağmen kalıcı silahsızlanma ve örgütsel çözülmenin gerçekleşmemesi öne çıkar. Bu farklılıklar, siyasal çözüm süreçlerinin yalnızca örgütlerin iradesine bağlı olmadığını gösterir. Devletlerin müzakere kapasitesi, siyasal temsil kanallarının açıklığı, güven artırıcı mekanizmalar, uluslararası aktörlerin rolü ve örgütlerin toplumsal desteği, çözüm süreçlerinin niteliğini etkileyen unsurlardır (Cronin, 2009; Jones ve Libicki, 2008; Özer, 2022).

5. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

5.1. İdeolojik Farklılıklar

ETA, Bask milliyetçiliğini sosyalist ve devrimci unsurlarla birleştirmiştir. IRA'nın ideolojik çerçevesi, Katolik kimlikten ziyade İrlanda cumhuriyetçiliği ve birleşik İrlanda hedefi etrafında şekillenmiştir. PKK, kuruluş döneminde Marksist-Leninist bir çerçeveyi benimsemiş; sonraki dönemlerde özerklik, yerel demokrasi ve demokratik konfederalizm kavramlarını öne çıkarmıştır (Clark, 1984; English, 2003; Marcus, 2007; Güneş, 2012). Üç örgütün ortak noktası, etno-ulusal kimlikleri siyasal mobilizasyonun merkezine yerleştirmeleridir. Nihai hedefleri ise aynı değildir.

5.2. Şiddet Yöntemleri

ETA'nın yönteminde suikastlar, bombalı saldırılar ve güvenlik güçlerine yönelik eylemler; IRA'nın yönteminde şehir merkezlerindeki bombalı saldırılar ve araç bombaları; PKK'nın yönteminde kırsal terör faaliyetleri, pusular, mayın ve bombalı saldırılar, köy baskınları ile bazı dönemlerde şehir merkezlerindeki silahlı çatışmalar öne çıkar (Alonso, 2016; English, 2003; Marcus, 2007; Murua, 2017). Üç örgütün de sivil kayıplara yol açan eylemleri olmuştur. Bu farklılıklar genelde örgütlerin bulunduğu coğrafi koşullarla ilişkilendirilebilir.

5.3. Siyasal Yöntemler

ETA'nın silahlı kampanyayı sona erdirmesi ve 2018 yılında feshedilmesi, örgütsel çözülme bakımından önemli bir örnektir. IRA'nın siyasal sürece katılımı, 1998 Belfast/Good Friday Anlaşması sonrasında kurumsallaşmış ve kademeli silahsızlanma ile ilerlemiştir. PKK örneğinde siyasal temsil kanalları ortaya çıkmış olmakla birlikte, kalıcı silahsızlanma ve örgütsel dönüşüm gerçekleşmemiştir. Demokratikleşme tek başına yeterli değildir; müzakere kurumları, güven artırıcı mekanizmalar, örgütsel liderlik, toplumsal destek ve uluslararası aktörler de sürece dâhildir (Cronin, 2009; Hennessey, 2001; Murua, 2017).

5.4. Uluslararası ve Bölgesel Etkiler

ETA'nın sona erme sürecinde Fransa ile İspanya arasındaki güvenlik iş birliği, örgütün hareket alanının daralması ve İspanya'nın demokratikleşmesi etkili olmuştur. IRA'nın siyasal dönüşümünde Birleşik Krallık ve İrlanda hükümetlerinin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nin diplomatik katkısı ve uluslararası arabuluculuk çabaları önem taşımıştır. PKK örneğinde Irak ve Suriye'deki gelişmeler, bölgesel güç dengeleri, sınır aşan güvenlik dinamikleri ve Türkiye'nin iç ve dış politika tercihleri belirleyici unsurlar arasındadır. PKK'nın faaliyetleri, yalnızca Türkiye'nin iç güvenlik politikaları çerçevesinde değil, Orta Doğu'daki bölgesel çatışmalar ve uluslararası aktörlerin politikalarıyla birlikte incelenmelidir (Gunter, 2008; Jongerden ve Akkaya, 2011; Cox vd., 2006; Alonso, 2016).

5.5. Karşılaştırmalı Özet

Tablo 1. ETA, IRA ve PKK'nın Karşılaştırmalı Analizi

Örgüt	Ortaya Çıkış Bağlamı	İdeolojik Çerçeve	Temel Siyasal Hedef	Başlıca Eylemler	Siyasal Aktörlerle İlişki	Siyasal Sonuç
ETA	Franco diktatörlüğü ve Bask kimliğinin bastırılması	Bask milliyetçiliği ve sosyalizm	Bask bağımsızlığı	Suikastlar, bombalı saldırılar, güvenlik güçlerine yönelik eylemler	Bask milliyetçisi partilerle karmaşık ilişki	2011'de silahlı kampanyanın sona ermesi, 2018'de fesih
IRA	Kuzey İrlanda'daki kimliksel ve anayasal çatışma	İrlanda cumhuriyetçiliği ve birleşik İrlanda hedefi	Birleşik İrlanda	Bombalı saldırılar, araç bombaları, silahlı saldırılar	Sinn Féin ile tarihsel ve siyasal bağ	1998 anlaşması ve kademeli silahsızlanma
PKK	Kürt kimliği, siyasal dışlanma ve bölgesel çatışma dinamikleri	Marksist-Leninizm; sonraki dönemde özerklik ve demokratik konfederalizm	Dönemlere göre bağımsızlık, özerklik ve konfederalizm	Kırsal alan pusuları, bombalı eylemler ve şehir çatışmaları	Kürt siyasal partileriyle dönemsel ve tartışmalı ilişki	Silahsızlanma ve fesih gerçekleşmedi

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

ETA, IRA ve PKK'nın ideolojik temelleri, şiddet yöntemleri ve siyasal süreçleri üzerine yapılan karşılaştırma, etno-ulusal kimlik taleplerinin tek başına örgütlerin stratejilerini veya siyasal sonuçlarını açıklamadığını göstermektedir. Her üç örgüt de kimlik temelli siyasal mobilizasyon gerçekleştirmiş ve belirli dönemlerde silahlı mücadele yürütmüş olsa da ideolojik dönüşümleri, eylem biçimleri ve siyasal süreçlere katılım düzeyleri birbirinden farklı olmuştur.

ETA örneğinde silahlı kampanyanın sona ermesi ve örgütün 2018 yılında feshedilmesi; güvenlik iş birliği, toplumsal desteğin azalması, Bask siyasal alanındaki dönüşüm ve örgütsel çözülme süreçlerinin birlikte etkilediği uzun vadeli bir sonuç olarak değerlendirilmelidir (Alonso, 2016; Murua, 2017). Örnek, bir silahlı örgütün demokratikleşen siyasal ortamda toplumsal meşruiyet kaybetmesi ve zaman içinde örgütsel varlığını sona erdirmesi bakımından önem taşır.

IRA örneğinde Belfast/Good Friday Anlaşması, çatışmanın anayasal ve siyasal bir çerçeveye taşınmasını sağlamıştır. Süreç, yalnızca bir anlaşmanın imzalanmasıyla tamamlanmamış; siyasal temsil, güven artırıcı önlemler ve kademeli silahsızlanma aşamalarını içeren uzun bir dönüşüm şeklinde gerçekleşmiştir (Hennessey, 2001; Cox vd., 2006). IRA örneği, silahlı bir çatışmanın sona erdirilmesinde çok taraflı müzakere ve kurumsal siyasal temsilin önemini gösterir.

PKK örneğinde farklı dönemlerde ateşkes ve müzakere girişimleri gündeme gelmiş; Kürt kimliği etrafındaki talepler çeşitli siyasal partiler aracılığıyla parlamenter alanda temsil edilmiştir. Silahlı mücadelenin kalıcı biçimde sona erdirilmesi ve örgütsel dönüşüm hususunda ETA ve IRA örneklerindeki ölçüde kurumsallaşmış bir sonuç ortaya çıkmamıştır. Bu durum, Türkiye'deki siyasal koşullar, devlet

politikaları, bölgesel çatışmalar, siyasal temsil sorunu ve taraflar arasındaki güven eksikliği birlikte değerlendirilerek açıklanmalıdır (Marcus, 2007; Jongerden ve Akkaya, 2011; Uçkun vd., 2024).

Karşılaştırma, devletlerin demokratikleşme düzeyi, müzakere kapasitesi, siyasal temsil kanallarının açıklığı ve taraflar arasındaki güvenin silahlı çatışmaların çözümünde önemli koşullar olduğunu düşündürmektedir. Demokratikleşme tek başına kâfi değildir. Örgütlerin toplumsal desteği, liderlik yapısı, güvenlik politikaları, uluslararası aktörlerin tutumu ve çatışmanın bölgesel boyutu da çözüm süreçlerini etkilemektedir (Crenshaw, 1981; Cronin, 2009; Jones ve Libicki, 2008).

ETA, IRA ve PKK örnekleri, silahlı çatışmaların sona erdirilmesinde tek tip bir model bulunmadığını göstermektedir. ETA ve IRA deneyimleri, siyasal müzakere, kurumsal temsil, güven artırıcı mekanizmalar ve örgütsel silahsızlanmanın önemini ortaya koyarken; PKK örneği, bu mekanizmaların süreklilik kazanmadığı koşullarda çatışmanın yeniden üretilebileceğini düşündürmektedir. Terörizm ve etno-ulusal çatışmalar, bu nedenle yalnızca güvenlik perspektifiyle değil; ideoloji, kimlik, siyasal temsil, toplumsal hafıza, devlet politikaları ve uluslararası ilişkiler arasındaki etkileşim içinde incelenmelidir.

KAYNAKÇA

Alonso, R. (2016). *ETA's terrorist campaign: From violence to politics, 1968–2015*. Routledge.

Casier, M., ve Jongerden, J. (Ed.). (2011). *Nationalisms and politics in Turkey: Political Islam, Kemalism and the Kurdish issue.* Routledge.

Clark, R. P. (1984). *The Basque insurgents: ETA, 1952–1980.* University of Wisconsin Press.

Cox, M., Guelke, A., ve Stephen, F. (Ed.). (2006). *A farewell to arms? Beyond the Good Friday Agreement.* Manchester University Press.

Crenshaw, M. (1981). The causes of terrorism. *Comparative Politics*, 13(4), 379–399. https://doi.org/10.2307/421717

Cronin, A. K. (2009). How terrorism ends: Understanding the decline and demise of terrorist campaigns. Princeton University Press.

English, R. (2003). *Armed struggle: The history of the IRA.* Macmillan.

Guelke, A. (2023). Northern Ireland and the politics of peace. Manchester University Press.

Gunter, M. M. (2008). The Kurds ascending: The evolving solution to the Kurdish problem in Iraq and Turkey. Palgrave Macmillan.

Güneş, C. (2012). The Kurdish national movement in Turkey: From protest to resistance. Routledge.

Hennessey, T. (2001). The Northern Ireland peace process: Ending the troubles? Palgrave.

Jones, S. G., ve Libicki, M. C. (2008). How terrorist groups end: Lessons for countering al Qa'ida. RAND Corporation.

Jongerden, J., ve Akkaya, A. H. (2011). The PKK in the 2000s: Continuity through breaks? M. Casier ve J. Jongerden (Ed.), Nationalisms and politics in Turkey: Political Islam, Kemalism and the Kurdish issue içinde (s. 143–162). Routledge.

Marcus, A. (2007). Blood and belief: The PKK and the Kurdish fight for independence. New York University Press.

McKittrick, D., ve McVea, D. (2012). Making sense of the Troubles: A history of the Northern Ireland conflict. Penguin Books.

Murua, I. (2017). Ending ETA's armed campaign: How and why the Basque armed group abandoned violence. Routledge.

Özer, M. (2022). ETA, IRA ve PKK terör örgütlerinin karşılaştırılması. Cappadocia Journal of Area Studies, 4(1), 87–111.

Pehlivan, U. B. (2022). Etnik terör örgütlerinin karşılaştırmalı analizi: PKK ve ETA örneği [Yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi].

Ruane, J., ve Todd, J. (1996). The dynamics of conflict in Northern Ireland: Power, conflict and emancipation. Cambridge University Press.

Schmid, A. P. (Ed.). (2011). The Routledge handbook of terrorism research. Routledge.

Tuğrul, B. (2026). Generations and violence: A comparative study of the Basque and Kurdish conflicts. Taylor & Francis.

Uçkun, C. G., Konak, O., ve Tosun, A. (2024). PKK terör örgütünün 2015 yılı sonrası saldırılarının analizi. TURAN-SAM, 16(64), 31–36.

Watts, N. F. (2010). Activists in office: Kurdish politics and protest in Turkey. University of Washington Press.

Weinberg, L., Pedahzur, A., ve Hirsch-Hoefler, S. (2004). The challenges of conceptualizing terrorism. Terrorism and Political Violence, 16(4), 777–794. https://doi.org/10.1080/095465590899768

Woodworth, P. (2001). The Basque country: A cultural history. Signal Books.